

המשכן ויציאת מצרים

וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִיִּיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים: וַיִּדְעוּ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם
לְשָׁכְנִי בְּתוֹכָם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם: (שמות כט מה-מו).¹

וְעָשִׂיתָ מִזְבֵּחַ מִקְטָר קֹטֶרֶת עֲצֵי שִׁטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ: (שמות ל א).²

רש"י שמות כט מו – מטרת המשכן

לשוכני בתוכם - על מנת לשכון אני בתוכם.³

אבן עזרא על הפסוק – קיום היעד שהוצב כבר בסנה

וידעו - הטעם אז ידעו כי לא הוצאתי אותם ממצרים רק בעבור שיעשו לי משכן ושכנתי בתוכם. וזהו: "תעבדון את האלהים על ההר הזה" (שמות ג יב).⁴

רמב"ן על הפסוק – צורך הדיוט או צורך גבוה

"לשוכני בתוכם" - על מנת לשכון בתוכם. לשון רש"י. ושימוש הלמ"ד בתנאי כזה איננו נמצא.⁵ ויתכן שיאמר: וַיִּדְעוּ בְּשִׁכְנֵי בְּתוֹכָם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם, כִּי יָדְעוּ כְּבוֹדִי וְיֵאֱמִינוּ שֶׁאֲנִי הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם...⁶ אבל רבי אברהם אמר: כי לא הוצאתי אותם מארץ מצרים רק בעבור כי אשכון בתוכם,

¹ כך מסייגים פרק כט בפרשתנו, בפסוקים חגיגיים של השראת השכינה בקרב בני ישראל ואזכור יציאת מצרים. מתחילת פרשת תרומה ועד כאן פורטו וסוכמו כל כלי המשכן, הפנימיים: ארון, מנורה, שולחן והחיצוניים: מזבח הנחושת, כיור הנחושת, כולל החצר וקלעיה, יריעות המשכן וקרשיו וכו'. כמו כן פורטו בגדי הכהונה ועבודת הכהנים, כולל חניכתם והקדשתם לכהונה (נושא שחוזר בספר ויקרא בפרשות צו ושמיני) וקרבת התמיד שניים בכל יום (שחוזר בפרשת פנחס). מוטיב הפתיחה בתחילת פרשת תרומה: "ויעשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" חוזר כאן, בהשלמת הציווי (המעשה יפורט בפרשות ויקהל פקודי) במילים תאומות: "וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ... לְשָׁכְנִי בְּתוֹכָם".

² הציווי על מזבח הזהב הוא מזבח הקטורת לאחר הפסוקים המסייגים הנ"ל נראה מפתיע ותמוה ושובר את הסיום החגיגי הנ"ל. כאילו נזכרה התורה, אגב תיאור עבודת הכהנים, שיש עוד פריט חשוב אחד, בקודש פנימה, כלי שעומד הכי קרוב לפרוכת המבדילה בין הקודש וקודש הקדשים. ראו באתר דעת את מיקום מזבח הזהב במבט על המשכן מלמעלה. ושם אפשר בלחיצות העכבר לנוע בין כל חלקי מבנה המשכן וכליו בצורה נאה ומרשימה. מומלץ למבוגרים וילדים כאחד. וכבר הארכנו לדון במעמד המיוחד של מזבח הזהב ובמיקומה של פרשה מפתיעה זו בדברינו מזבח הזהב – מזבח הקטורת בפרשה זו בשנה האחרת, והפעם נבקש להתמקד בפסוקים החותמים את פרק כט: "ושכנתי בתוך בני ישראל", "לשכני בתוכם".

³ רש"י מקצר בלשונו אבל ההתמקדות בסיפא של הפסוק: "לשוכני בתוכם" שהיא המשך לאזכור יציאת מצרים בפסוק, אינה משאירה מקום לספק למה הכוונה: מטרת הוצאת עם ישראל ממצרים היא על מנת שהקב"ה ישרה שכנתו בתוכם. זו מטרת המשכן. ואת אשר קיצר רש"י בא הנכד רשב"ם משלים ומחזק: "הוצאתי אותם מארץ מצרים - כדי לשכני בתוכם". השריית השכינה דרך קבע בתוכי עם ישראל, כנגד טומאת עבודה זרה בה שקעו במצרים. לא עוד עבודה זרה. בכל הפרשות על ציווי המשכן ועשייתו אין שום קשר ליציאת מצרים, מה שמצאנו במצוות רבות אחרות, כגון: שבת, תפילין, ציצית, היחס לגר, היחס לעבד ועוד ועוד (ראו דברינו מצוות יציאת מצרים שם מנינו 32 מצוות שזכר בהם הקשר ליציאת מצרים). בא הפסוק בפרשתנו, בסיכום הציוויים בפרשות תרומה ותצוה ומקשר את המשכן עם יציאת מצרים. ואם לא טעינו, זה הפסוק היחיד במקרא שמקשר את המשכן (והמקדש) עם יציאת מצרים! באים רש"י ורשב"ם ותולים על פסוק זה את כל המהות והתכלית של יציאת מצרים, אשר היא: עשיית המשכן והשראת השכינה בישראל. וממילא גם ההפך, תכלית מרכזית של המשכן היא השכנת השכינה בארץ אשר תהיה תזכורת מתמדת ליציאת מצרים. בשביל זה יצאנו ממצרים!

⁴ נראה בפשטות שאבן עזרא מצטרף לדעת רש"י ורשב"ם ואף מוסיף סימוכין מהפסוק שנאמר למשה במעמד הסנה, בתחילת תהליך גאולת מצרים: "בְּהוֹצִיאֶךָ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת־הָאֱלֹהִים עַל הַהָר הַזֶּה". מהו "תעבדון את האלהים על ההר הזה"? לא (רק) האירוע החד פעמי של מעמד הר סיני, כי אם בניית המשכן והשראת השכינה בו לאורך זמן. פירוש זה של אבן עזרא דורש ביאור נוסף ונשמח לקבל הסברים. עכ"פ, ראו פירוש חזקוני שחוזר על דברי אבן עזרא כמעט מילה במילה ומאשש את הבנתנו הנ"ל, ואלה דבריו: "וידעו כי אני ה' - אז ידעו כי לא הוצאתי אותם מארץ מצרים, רק בעבור שיעשו משכן ושכנתי בתוכם, וזהו תעבדון את האלהים על ההר הזה".

⁵ רמב"ן לא מסכים לפירוש רש"י שלפיו יוצא, מבחינה דקדוקית, שהלמ"ד של "לשוכני בתוכם" היא במשמעות של "בכדי" או "על מנת", במטרה ל-. פרשני רש"י, גור אריה, מנסים להשיב לביקורת זו של רמב"ן בדרך של צמצום לשון "על מנת" שנקט בה רש"י ("כדי" של רשב"ם) ולומר שבאמת אין לומר שעשיית המשכן היא המטרה הבלעדית של יציאת מצרים. למשכן יש ייעודים נוספים וגם יציאת מצרים "לעצמה הייתה" ולא רק על מנת לבנות את המשכן. צמצום דו-כיווני זה, אולי פותר את הביקורת הלשונית של רמב"ן, אבל מקהה את עוצמת דברי רש"י ורשב"ם על הקשר האמיץ בין יציאת מצרים והשראת השכינה בישראל.

⁶ רמב"ן פותר את הבעיה הלשונית ע"י החלפת הלמ"ד בבי"ת. אל תקרא "לשוכני בתוכם", אלא "בשוכני בתוכם". והוא מביא, בקטע שהשמטנו, מספר דוגמאות כמו: "ויהי דוד לכל דרכיו משכיל" (שמואל א יח יד) שמשמעותו "ויהי דוד בכל דרכיו משכיל" וכן: "כי בוחר אתה לבן ישי" (שם כ ל) - בבן ישי, "על אשר מריתם את פי למי מריבה (במדבר כ כד) - במי מריבה, "והדומים להם". אין כאן רק פן דקדוקי-לשוני, אלא קריאה שונה של הקשר של המשכן עם יציאת מצרים, הפיכת האמצעי והמטרה. לא שתכלית יציאת מצרים היא הקמת המשכן, כפי שרש"י וסיעתו מציעים, אלא בדיוק ההפך, אומר רמב"ן. מלאכת המשכן והשראת השכינה יגרמו לבני ישראל לזכור את יציאת מצרים: "כי ידעו כבודי ויאמינו שאני הוצאתי אותם מארץ מצרים". לא קשר דו-כיווני כפי שהצגנו

וזהו תעבדון את האלהים על ההר הזה (לעיל ג יב). ויפה פירש⁷ ואם כן, יש בענין סוד גדול. כי כפי פשט הדבר, השכינה בישראל צורך הדיוט ולא צורך גבוה.⁸ אבל הוא כענין שאמר הכתוב: "ישראל אשר בך אתפאר" (ישעיה מט ג), ואמר יהושע: "ומה תעשה לשמך הגדול" (יהושע ז ט), ופסוקים רבים באו כן: "אזה למושב לוי" (תהלים קלב יג), "פה אשב כי אויתיה" (שם יד), וכתוב: "והארץ אזכור" (ויקרא כו מב).⁹

רש"י שמות לא יח – משכן לפני או אחרי חטא העגל

"ויתן אל משה ככלותו לדבר איתו ... שני לוחות העדות וגו' - אין מוקדם ומאוחר בתורה. מעשה העגל קודם לציווי מלאכת המשכן ימים רבים היה. שהרי בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות, וביום הכפורים נתרצה הקב"ה לישראל, ולמחרת התחילו בנדבת המשכן והוקם באחד בניסן.¹⁰

רבי בחיי בן אשר על הפסוק – צורך גבוה!¹¹

"וידעו כי אני ה' אלהיהם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לשכני בתוכם". יאמר: כי ההוצאה היתה על מנת "לשכני בתוכם", כי לולא כן לא הוציאים. וזה יורה כי השראת השכינה בישראל צורך גבוה הוא גם כן, לא צורך הדיוט.¹² וזהו לפי דעתי מה שאמר הנביא הושע: "ואנכי ה' אלהיך מארץ מצרים ואלהים זולתי לא תדע ומושיע אין בלתי" (הושע יג ד) - יאמר: כי לא הוצאתיך מארץ מצרים, אלא בשביל "אנכי ה' אלהיך", כדי שתקבל עלך אלהות, וכדי שלא תדע אלהים זולתי, ולכך הזכיר "מארץ מצרים" באמצע.¹³

בסוף הערה 3, אלא קשר חד-כיווני. המשכן יזכיר את יציאת מצרים, אבל ליציאת מצרים יש הרבה מטרות, ותזכורות - מצוות רבות תלויות בה ובהם הדיבר הראשון: "אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים".

⁷ את פירוש רש"י דוחה רמב"ן, אבל מקבל את פירוש אבן עזרא שאותו הוא מבין בשונה ממה שהסברנו לעיל. לא זכינו להבין קטע זה בדברי רמב"ן והמאיר עינינו יבורך. כך או כך, נראה שרמב"ן מאמץ את הקישור שעושה אבן עזרא, של המשכן עם "תעבדון את האלהים על ההר הזה" ומשם הוא ממשיך לפירוש שיש בו סוד גדול!

⁸ אין זה רק הפשט. מדרשים רבים יש לנו, החל מהעלאת האור במנוחה, דרך הקרבנות, פרה אדומה, וכלה במעשה המשכן עצמו, שאין כל אלה אלא על מנת "לזכות את ישראל". ראו כדוגמא מדרש במדבר רבה טו ה: "כי אתה תאיר נרי - אמרו ישראל לפני הקב"ה: רבש"ע, לנו אתה אמר שנאיר לפניך? אתה הוא אורו של עולם והאורה דרה אצלך שכתוב: ונהורא עמיה שרא (דניאל ב כב) ... אמר להם הקב"ה: לא שאני צריך לכם, אלא שתאירו לי כדרך שהארתי לכם. למה לעלות אתכם בפני כל האומות, שיהיו אומרים: ראו היאך ישראל מאירים למי שהוא מאיר לכל העולם". ובפסיקתא דרב כהנא פסקא ו - את קרבני לחמי: "בריותי אינן צריכין לביריותי, ואני צריך לבריותי? הוי: אם ארעב לא אומר לך". ובמדרש תנחומא פרשת נשא סימן יא: "בשעה שאמר ליה: ועשו לי מקדש, אמר משה: הנה השמים ושמי השמים לא יכללוך אף כי הבית הזה אשר בניתי (מלכים א ח) ואומר: הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה' (ירמיה כג) ... ואנו יכולין לעשות לו מקדש? א"ל הקב"ה: איני מבקש לפי כחי אלא לפי כוחי". וכבר הרחבנו במדרשים אלה בדברינו [ישב אלהים את האדם](#) בפרשת תרומה, ובדברינו [למעשה ידך תכסוף](#) בפרשת בהעלותך.

⁹ פשט הדבר הוא שהמשכן ושכינה בישראל הם צורך אנושי, היינו צורך הדיוט ולא צורך אלוהי - צורך גבוה. לא רק הפשט הוא כך, אלא גם אוסף גדול של מדרשי חז"ל כפי שהזכרנו בהערת השוליים הקודמת. רמב"ן ודאי הכיר אותם היטב. ועם זאת, אין הוא מהסס להעמיד כנגדם את תורת הסוד. והסוד הוא שיש במשכן גם צורך גבוה! והראיה מהפסוקים, למשל, מהפסוק בישעיהו: "ישראל אשר בך אתפאר", היא שכביכול הקב"ה מתפאר בהשראת השכינה בישראל. וחו"ח ההפך, מהפסוק ביהושע, ששמו של הקב"ה מתחלל אם ינצחו האויבים את ישראל. וכן שאר הפסוקים שצריכים כל אחד ואחד הסבר לעצמו (בפרט הפסוק האחרון מסוף התוכחה שבפרשת בחוקותי: "והארץ אזכור"). כך הבינו דברים אלה תלמידי המקובלים של רמב"ן וממשיכי דרכו בשילוב תורת הסוד עם פשט המקרא, דקדוק לשון ומדרש. ראו הערה 74 בפירוש דעת מקרא על רמב"ן זה, שמות כט מו, בשם הספר עבודת הקודש [לר' מאיר ו' גבאי](#). ועדיין, איך כל זה מתחבר עם הקשר ליציאת מצרים ועם מחלוקתו של רמב"ן עם רש"י מה המטרה ומה האמצעי בין יציאת מצרים והמשכן? מה בפירוש אבן עזרא ובפסוק "תעבדון את האלהים על ההר הזה" גרם לרמב"ן לגלוש לסוד הגדול שהמשכן הוא 'צורך גבוה'? נפלאו הדברים.

¹⁰ ורמב"ן שממעט מאד להשתמש בכלל "אין מוקדם ומאוחר בתורה" חולק וסבור שסדר הפרשות שבידינו הוא סדר המאורעות הנכון, והציווי על המשכן קדם לחטא העגל (והציווי החוזר בפרשת ויקהל בא להראות שהקב"ה התרצה לעם ולא חזר בו מרעיון המשכן המקורי). כבר הארכנו לדון בנושא זה בדברינו [אימתי נאמרה למשה הפרשה הזו](#) בפרשת תרומה. כאן רק נחזור מעט אחרונה ונשאל איך מחלוקת זו מסתדרת עם המחלוקת שראינו לעיל אם מטרת יציאת מצרים היא הקמת המשכן והורדת השכינה. לכאורה התהפכו כאן השיטות. דווקא לרמב"ן שסבור שאין המשכן מטרה מרכזית של יציאת מצרים, באים האירועים ברצף. דווקא לרש"י שסבור שמטרת יציאת מצרים היא השראת השכינה, מדוע בא הציווי על המשכן רק לאחר חטא העגל! נראה שאפשר לפלפל ולמצוא הסבר הן לרש"י (חטא העגל המחיש את אי השלמת יציאת מצרים) והן לרמב"ן (המשכן אינו המטרה של יציאת מצרים אבל הקמתו תהווה לה תזכורת) ונשאיר לשואבי המים להשמיע את לקחם הטוב. ראו גם אחרית דבר בסוף הדף שם נדרשנו עוד לענין זה.

¹¹ רבי בחיי בן אשר ממשפחת חלואה (ספרד מאה 13-14) הוא תלמיד של תלמיד רמב"ן (ורשב"א) ובפירושו לתורה צועד פעמים רבות בדרכו של הרמב"ן. בפירושו אבחנו חוזרים לסוד בדברי רמב"ן לעיל.

¹² מה שרמב"ן אומר בלחישו וברמז, אומר רבינו בחיי, תלמיד תלמידו, בשפה ברורה ופשוטה: "השראת השכינה בישראל צורך גבוה הוא". ואך ורק למטרה זו יצאו מצרים: "כי לולא כן, לא הוציאים". המשכן הוא צורך גבוה, כשיטת רמב"ן! וכל זה משום שהמשכן הוא המטרה הוא כל הייעוד של יציאת מצרים, כשיטת רש"י דווקא. אז אולי בסוף שתי השיטות מתחברות!

¹³ וכל זה מתקשר ל"אנכי ה' אלהיך" של מעמד הר סיני, אז אולי הוא גם מחבר פה גם את שיטת אבן עזרא לעיל שהיא הטיגור לצורך גבוה של רמב"ן. הרעיון שהמשכן הוא המשך של מעמד הר סיני הוא אגב של רמב"ן עצמו בפירושו לשמות כה ב: "וסוד המשכן הוא שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר". "לשוכני בתוכם", הוא מימוש של הדיבר המופשט "אנכי ה' אלהיך". ואם כך, האם גם זה צורך גבוה, שמישהו יכריז על אלוהותו של הקב"ה בעולם? מישהו או משהו שישמר את מעמד הר סיני?

וכן מצאתי במדרש תהלים בפסוק: "בצאת ישראל ממצרים" (תהלים קיד א): "ר' יהושע בן לוי אמר: בזכות המשכן נגאלו ישראל ממצרים, שנאמר: (לעיל ב כה) וירא אלהים את בני ישראל וכתוב: (להלן לט מג) וירא משה את כל המלאכה. ויש לך מקום אחר ללמוד הימנו: אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים, על תנאי לשכני בתוכם", עד כאן לשון המדרש. וזהו שכתוב: (תהלים קלב יג) "אוה למושב לוי", וכתוב (שם יד) "פה אשב כי אויטיה", ורבו המקראות המעידים על זה, וכבר הזכרתי זה בפסוק וידבר.¹⁴

ויקרא רבה ל יג פרשת אמור – בשבילכם, לזכות אתכם

ר' יהודה בשם ר' שמעון בן פזי פתח: "שְׁמַעַפְנֵי יְקָח אֶמְרֵי יִרְבּוּ לָךְ שְׁנוֹת חַיִּים" (משלי ד ו) - הרבה קיחות צויתי אתכם, בשביל לזכות אתכם. אמרתי לכם: "ויקחו אליך פרה אדומה תמימה" (במדבר יט ב) - שמא בשבילי? לאו, אלא בשבילכם, לטהר אתכם, דכתיב: "והזה הטהור על הטמא" (שם יט). אמרתי לכם: "ויקחו לי תרומה" (שמות כה ב) - לא בשביל שאדור אֶתְכֶם? "ועשו לי מקדש" (שם ח) - כביכול אמר הקב"ה: קחו אותי ואדור ביניכם; "ויקחו תרומה" לא כתוב כאן, אלא "ויקחו לי תרומה" - אותי אתם לוקחים. אמרתי לכם: "ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור" - וכי אֶזְרָה שלכם אני צריך? והא כתיב: "וְיִהְיוּ אֵימָה שְׂרָא" (דניאל ב כב); אלא בשביל לזכות אתכם ולכפר על נפשותיכם, שמשולה כנר, שכתוב: "נר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן" (משלי כ כז). ועכשיו שאמרתי לכם: "ולקחתם לכם ביום הראשון", כדי לזכות אתכם, להוריד לכם מטר. לךך נאמר: "ולקחתם לכם ביום הראשון".¹⁵

מכילתא דרבי ישמעאל בא מסכתא דפסחא פרשה יד – עצמך פדית

ואומר: "מפני עמך אשר פדית לך ממצרים גוי ואלהיו" (שמואל ב ז כג) ... ר' עקיבא אומר: אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו. כביכול אמרו ישראל לפני הקב"ה: עצמך פדית. וכן את מוצא בכל מקום שגלו ישראל כביכול גלתה שכינה עמהם, גלו למצרים שכינה עמהם, שנאמר: "הנגלה נגלית אל בית אביך בהיותם במצרים" (שמואל א ב כז).¹⁶

גלו לבבל שכינה עמהם ... גלו לעילם שכינה עמהם ... גלו לאדום שכינה עמהם ... וכשעתידין לחזור כביכול שכינה חוזרת עמהם, שנאמר: "ושב יי אלהיך את שבותך" (דברים ל ג), אינו אומר והשיב, אלא: ושב.¹⁷

¹⁴ אזכור מדרש תהלים מגלה שכבר הדרשנים, ולא רק פרשני המקרא, שמו לב לאזכור של יציאת מצרים בפסוקים של פרשתנו ולקשר של יציאת מצרים עם המשכן. אבל השימוש שרבי בחיי עושה במדרש זה הוא דוגמא לאופן שבו חכמי הסוד 'מגייסים' את המדרש לצידם. המדרש, בנוסח שבידינו מפרט סיבות רבות בזכותן נגאלו ישראל: "באיזה זכות יצאו בני ישראל ממצרים? ר' יהודה אומר: בזכות דם הפסח ודם המילה ... ר' נחמיה אומר: בזכות התורה שעתידין לקבל ... ויש לך מקום אחר ללמוד ממנו: בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה. ר' יהושע בן לוי אומר: בזכות המשכן שעתידין לעשות ... ויש לך מקום אחר ללמוד: אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לשכני בתוכם - על תנאי לשכני בתוכם. ר' אליעזר בן יעקב אומר: בזכות חנניה מישאל ועזריה וכו'". ראו גם במדבר רבה ג ו שאולי קדם למדרש תהלים שהוא מצוטט. קשה למצוא במדרש זה סמך לקשר הלבדי של יציאת מצרים עם המשכן ובוודאי לא סיוע לרעיון הקיצוני של 'צורך גבוה'.

¹⁵ הלכיהה היא בסופו של דבר שלכם, בשבילכם, לעצמכם. הקב"ה אינו זקוק לכלום. מדרש זה הוא בפרשת אמור על מצוות ארבעת המינים, לפיכך הוא מסיים בפסוק: "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וכו'". שלוש דוגמאות מביא כאן המדרש: פרה אדומה, המשכן והדלקת המנורה, אך בהבדל ברור. בראשון ובשלישי, פרה אדומה ומנורת המקדש, הלכיהה היא אכן לכם - צורך הדיוט ברור. בדומה למדרשים שהבאנו בהערות השוליים לעיל בדיון על דברי רמב"ן. אבל האמצעי, לקיחת התרומה למשכן עצמו הופכת פתאם ל: "אותי אתם לוקחים"! מי לוקח ומי נלקח, מי הוא השוֹבֵה ומי הוא הנְשָׁבֵה כלשון תנחומא ויקרא ד? המדרש אמנם ממחר להפוך את הגלגל חזרה כשהוא ממשיך לדרוש על האור של המשכן: "וכי אֶזְרָה שלכם אני צריך? והא כתיב: "וְיִהְיוּ אֵימָה שְׂרָא" - אלא בשביל לזכות אתכם ולכפר על נפשותיכם". אבל הדברים נאמרו: "אותי אתם לוקחים", "קחו אותי ואדור ביניכם", והתשובה לשאלה: "האמנם ישב אלהים את האדם"? היא: ישב! והרי לנו סיוע ל'צורך גבוה' של רמב"ן ורבי בחיי מהמדרש. אחד לפחות. אך היכן הקשר והתזכורת ליציאת מצרים? אולי משהגבחנו מעלה עד "צורך גבוה" שוב מתגמדת יציאת מצרים ומי שנכנס לאווירת הקדושה של המשכן רואה לפניו עולם של קדושה שבפסגות הגבוהות איננו זקוק ל'היסטוריה ארצית'?

¹⁶ ובשמות רבה טו יב: "החודש הזה לכם, רבי מאיר אומר: לי ולכם היא הגאולה, כביכול אני נפדיתי עמכם שנאמר: אשר פדית לך ממצרים גוים ואלהיו". ובקהלת רבה ז ב: "אמרו ישראל לפני הקב"ה: כביכול עצמך פדית, שנאמר: אשר פדית לך ממצרים גוים ואלהיו". ובשמות רבה טו יח: "בארץ מצרים - בשביל מי נגלה הקב"ה? בשביל עצמו!". ראו הדף **מי פדה את מי**. אם המשכן הוא המשלים ההופכי לגלות מצרים, קדושת המשכן כנגד מ"ט שערי טומאה ועבודה זרה, אזי כשם הקב"ה היה כביכול משוקע בטומאת מצרים (ראו דברינו **מה לכהן בבית הקברות** בפרשת בא), כעת הוא משוכן במקום קדושה וטהרה, כביכול גם הוא זקוק לגאולה ולמשכן. השכינה שגלתה ונטמאה, זקוקה למשכן של קדושה. וזהו 'צורך גבוה' ואולי מכאן סמך לשיטת רמב"ן ובית מדרשו ומשען לתורת הסוד בעולם המדרש. מה שחז"ל מבליעים בין קפלי המדרש, מעלים על השולחן בצנעה חכמי תורת הסוד בימי הביניים.

¹⁷ שם הקב"ה עצמו שב ונגאל ולפיכך גם בגאולות לעתיד לבוא יתקיים "ושכנתי בתוכך", כדברי הנביא זכריה ב יד-טו: "רְנֵי וְשִׁמְחֵי בְּתַצִּיּוֹן כִּי הִנְנִיבָא וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכְךָ נְאֻמֵּה: וְנָלוּ גוֹיִם רַבִּים אֵלֶי: בְּיוֹם הַהוּא וְהָיָה לִי לְעַם וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכְךָ וְיָדַעְתָּ כִּי הִיא צְבָאוֹת שְׁלַחְנֵי אֱלֹהֶיךָ".

אחרית דבר

נראה שהנושא: משכן – יציאת מצרים, חוזר למחלוקת ולשאלה הגדולה של מיקום פרשות תרומה ותצווה הפותחות וסוגרות ב"שכנתי בתוכם". האם הציווי למשכן בא לפני חטא העגל, כסדר הכתובים שבידינו (שיטת רמב"ן), או לאחוריו ואין מוקדם ומאוחר בתורה (שיטת רש"י). האם המשכן הוא כפרה ותיקון לחטא העגל, בבחינת "כוונה שנייה" כלשון רמב"ם (מורה נבוכים, חלק ג פרק לב) וניתן בדיעבד; או שהוא ניתן לכתחילה, בבחינת "כוונה ראשונה", כחוליית המשך של מתן תורה ומעמד הר סיני, כדברי רמב"ן שראינו לעיל. ובהתאם לכך, האם האמירה: "אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים" בחטא העגל הוכיחה שעדיין לא נגמלו מעבודה זרה שהיו שטופים בה במצרים (ושעברה איתם בים) ובא התיקון משכן – יציאת מצרים לכפר ולתקן ולהוציא את עם ישראל סופית ממצרים; או שמא קדם לה הפסוק בפרשתנו: "וידעו כי אני ה' אלהיהם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לשוכני בתוכם", ולפיכך כשעשו את העגל, בפרשת כי תשא, וקראו: "אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים", חללו את הברית ואת המשכן עוד בטרם קם, ומכאן הכעס הגדול: "הרף ממני ואשמידם". כי לא סתם עגל ועבודה זרה היו שם, כי אם חילול הקשר משכן – יציאת מצרים וניתוק השרשרת: יציאת מצרים, מתן תורה, הציווי למשכן לכתחילה. וכגודל החטא כן גודל הכפרה והסליחה וכוחו של משה כמפייס הגדול. באפשרות שחטא העגל קדם לציווי למשכן (שיטת רש"י), הכפרה היא יחסית פשוטה וטבעית וממשיכה את תהליך הגאולה. בניית המשכן לשם זכירת יציאת מצרים, באה לעקור גם את חטא העגל ושארית טומאת מצרים. אך באפשרות שהציווי למשכן קדם לחטא העגל (שיטת רמב"ן), אכן היה שבר גדול ונורא ובכל זאת חוזר וממשיך מעשה המשכן בפרשות ויקהל פקודי. וגם חידוש רמב"ן ואסכולתו שהמשכן הוא 'צורך גבוה', גדול לאין שיעור באפשרות זו! וזו אולי עוד סיבה שהוא ופרשני מקרא רבים מחזיקים בשיטה שפרשות תרומה-תצווה-כי תשא-ויקהל פקודי, על סדר הכתובים שבידינו אירעו.

שבת שלום

מחלקי המים